

POGLA

ČASOPIS ZA KULTURU, UMETNOST I DRUŠTVENA PITANJA

NOVI SAD - GODINA XXVII - CENA 40 DIN.

decembar

'81.

broj 274

Tematski broj
Tematski broj
Tematski broj

SAN

o proricanju po snu

aristotel

Nije lako ni s prezrenjem odbaciti, a ni s poverenjem prihvati predskazanja do kojih dolazimo dok spavamo, a daju se, kako se tvrdi, iščitati iz snova. Shvatanje mnogih, ako ne i svih ljudi, da snovi imaju neko značenje, prilično je uverljivo, jer ga potvrđuje iskustvo. Otuda nije neverovatno da je u nekim slučajevima moguće predskazivanje po snovima. Takav je stav naoko opravdan. I, upravo se stoga može pomisliti da istu proročansku vrednost imaju i svi ostali snovi. Ali, teško je otkriti logične razloge koji bi to mišljenje opravdali. Sve ovo podbuđuje nevericu. Jer, ako na druge nesuvilosti i ne gledamo, neunesno je i mišljenje da je Bog taj koji šalje proročanske snove, a ne šalje ih najboljim i najrazboritijim ljudima, već bilo kom čoveku, kako se nameri. Ako, pak, odbacimo Boga kao uzročnika proročanskih snova, među ostalim uzrocima nijedan nam se ne čini ubedljiv. Jer, nači pravog uzročnika toga da su neki ljudi u stanju da predviđe ono što se događa na Gibraltaru ili na obalama Dnjepra, to je, kako se čini, van domaćaja naše sposobnosti shvatanja.

Dakle, nužno je da su snovi bilo uzroci nekih događaja, bilo njihovi znaci, ili je, opet, podudarnost samo slučajna. Mogli bi da predstavljaju ujedno sve to (i znake, i uzroke, i slučajnu podudarnost), a isto tako mogli bi biti samo ponešto, pa čak i jedno jedino od svega toga. Pod uzrokom podrazumevam, na primer, Mesec kao uzrok pomračenja Sunca i umor kao uzrok groznice. Znakom pomračenja smatram pojavu neke zvezde, kao što i hrapavost jezika smatram znakom groznice. Ali, ukoliko dođe do pomračenja sunca dok neko hoda, to bi, po meni, bila slučajna podudarnost. Jer, to nije ni znak, ni uzrok pomračenja, kao što ni pomračenje nije uzrok ni znak nečijeg hodanja. Zato po slučajnoj podudarnosti ne nastaju ni stalne, ni česte pojave.

Zar, dakle, neki snovi ne predstavljaju uzroke, a drugi, opet, znake onoga što se dešava, na primer, u ljudskom telu? U svakom slučaju, i ugledni lekari tvrde da snovima treba pokloniti punu pažnju. Ova razložna pretpostavka nameće se i laicima,

koji su skloni pažljivom promatranju i filosofskom mišljenju. Pokreti duše koji se odigravaju danju, ukoliko nisu veoma upečatljivi i jaki, izmiču pažnji, jer ih, dok smo budni, potiskuju snažniji. Dok spavamo dogada se upravo suprotno. Tada se čak i slab duševni pokreti čine jakim. To se često sasvim jasno može uočiti na primeru onih ljudi koji spavaju. Cini im se da na njih munje sevaju i da ih gromovi pogadaju kad im tek mala buka dopre do ušiju, a uživaju u medu i slatkim sokovima kad im se kap sluzi slije niz grlo. Čak i kroz vatru hodaju i od žege izgaraju čim im neznačna toplota zahвати neki deo tela. Ali, čim se probude, postaje im jasno sve kako je u stvari. Tako, budući da su počeci svih pojava mali i neznačni, jasno je da su takvi i počeci bolesti, kao i počeci drugih zala koja prete da se razviju u telu. Jasno je, dakle, da je neophodno da se sve to u snu javi jasnije izraženo nego u budnom stanju. Doduše, nije protivno razumu ni to da neka snovištenja predstavljaju uzroke našeg sopstvenog delanja. Kao što kad se odlučimo da nešto obavimo, ili u toku tog posla, pa čak kad ga već i okončamo, često i dalje s njim ostajemo u mislima



likovni prilozi u ovom broju Doru Bosiok

i delamo u snu sasvim slično kao i u stvarnosti (tome je razlog što je duševni pokret koji je proistekao iz dnevnih doživljaja slučajno prokrčio sebi put u snove), tako, s druge strane, neophodno sledi i to da su često duševne kretnje koje se javljaju za vreme sna inicijator našeg dnevног delanja; jer zamisao i smjer dnevног delanja određeni su snovištenjima koja nam se javljaju noću. Tako je moguće da neki snovi predstavljaju i znake i uzroke.

No, za većinu snova reklo bi se da predstavljaju slučajne podudarnosti, primera radi: naročito svi oni snovi koji su neuobičajeni i čije se izvorište ne nalazi u nama. Takav je slučaj sa snovima o pomorskim bitkama i dalekim događajima. Na ove snove treba gledati kao i na činjenicu da nam ponekad nešto padne na um pa se to onda slučajno i ostvari. Zašto ne bi bilo slično i sa snom? Čak je i verovatnije da se mnogi neuobičajeni sni tako ostvaruju. Dakle, kao što, kad se nekog setimo, ovo ne predstavlja ni znak ni uzrok njegovog dolaska, tako ni snevanje za snevača ne predstavlja ni znak ni uzrok otvarenja sna, već je u pitanju čista podudarnost. Zato se mnogi snovi ne ispunjavaju; jer slučajne podudarnosti nisu ni stalna, ni česta pojava.

aleksandrian * aristotel * artemidor * bašlar * dikman * dods * donat * flašar * maricki gađanski * jerotić * jojanović * kokshed * hiler * kordić * kulenović * malkolm * poniz * trebješanin * veljačić * verber * vitgenštajn

Ukratko, budući da osim čoveka i neka niža živa bića slijaju, Bog ne bi mogao biti taj koji ljudima šalje proročanske snove, niti se snovi toga radi javljaju; ali pouzdano se može tvrditi da snovljenja padaju u delokrug njih duhovnih sila (daimónion). Jer, materijalnom prirodom upravljaju te niže duhovne sile, i ona nije neposredni delokrug Boga. Evo dokaza! I sasvim prosti ljudi imaju dar predviđanja i sposobni su da gledaju budućnost u živim slikama snovljenja. Ali takve snove ne šalje im Bog; nego svi ljudi čija priroda kao da je brbljiva ili melanholična imaju raznorazna viđenja. Naime, budući da takve ljude mnogo toga pokreće i emocije su im veoma raznovrsne, njima se desi da imaju i viđenja koja se podudare sa stvarnošću. A u ovome imaju uspeha baš kao igrači u igri »par—nepar«. Dešava se to u smislu izreke: »ako mnoge strele odapneš, jedna ili dve pogodiće cilj.« Isto je, dakle, slučaj i s proricanjem po snovima. Nije neobično ni to da se mnogi snovi ne ispunjavaju, kao što do ostvarenja ne dolaze ni svi telesni simptomi ili nebeski predznaci, oni, na primer, koji nagoveštavaju kišu i vetar. Jer, ukoliko naide neki drugi pokret, jači od onog koji je mogao da se ostvari i koji je pri tome već progredio određeni nagoveštaj, do ostvarenja ovoga prvoga neće doći. Mnoge valjane namere koje bi trebalo da se ostvare, rasprše drugi i jači uzročnici. Ukratko, ne ostvaruje se sve ono što može da se ostvari, kao što ni realizovana i verovatna budućnost nisu istovetne. Zapravo, treba naglasiti da ima nekih začetaka iz kojih ne mora da proističe rezultat. I to su znamenja nečeg što se ne ostvaruje.

Što se tiče snova koji ne sadrže začetke kakve upravo potmenimo, već pokazuju neko preterivanje u pogledu vremena, mesta ili veličine, ili opet ne pokazuju takva preterivanja, ali se njihovi začeci ne nalaze u samim snevačima, uputnije je privatiti objašnjenje koje sledi nego ono Demokritovo, koji za uzročnike takvih snova smatra »sličice« ili »emanacije«. Barem ukoliko se snovljenje ne obistini po pukom slučaju. Kod spomenutih snova imamo pojavu sličnu onoj koja se javlja kad nešto pokrene vodu ili vazduh, pa se podstrekne pokreta potom umiri; kretanje u vodi počne da se prenosi i traje do nekog trenutka još i posle nestanka podstrela. Tako je moguće da s predmeta (što ih Demokrit uzima kao izvorište svojih »sličica« ili »emanacija«) neki impuls ili oset dopre do dušu ljudi koji snevaju. Bilo kako da stignu, više će čulnih predstava izazvati noću, jer ukoliko se prenose danju, lakše se rastote (vazduh je noću manje uzburkan, jer su noći mirnije). Ovi čulni nadražaji izazivaju u telu osećanja zahvaljujući snu, jer ljudi koji spašavaju, više od budnih, osećaju čak i najmanje unutrašnje pokrete. Baš ti čulni pokreti duše izazivaju vidovnjačke slike po kojima ljudi proriču budućnost i sude o određenim događajima. Zbog svega toga događa se da se sposobnost za takve doživljaje susreće pre u običnih ljudi izuzetno. Ukoliko bi snovljenja slao Bog, takve bi se slike javljale i danju, i javljale bi se mudrim ljudima; ali budući da je sve to ovako, potpuno je prirodno da predviđaju sasvim prosečni ljudi, jer njihov um nije sklon dubokim razmišljanjima, već je lišen i, da tako kažem, ispräžnen od svake misli. Ukoliko ga, dakle, jednom nešto pokrene, usmerava se u pravcu koji je odredio pokret.

Razlog što su neki ljudi, kad padnu u zanos, sposobni da predviđaju, leži u tome što ih sopstveni unutrašnji pokreti ne opterećuju, već kao da ih vetar briše. Zato su oni veoma osetljivi na spoljašnje uticaje. To što su neki sposobni da gledaju proročanske snove, kao i to što prijatelji mogu najbolje da predvide budućnost prijateljima, proizlazi iz toga što prijatelji ponajviše i razmišljaju jedni o drugima. Kao što se dobri prijatelji i na razdaljini dobro poznavaju i razumeju, slična je stvar i s njihovim unutrašnjim doživljajima. Najsrodniji su unutrašnji doživljaji bliskih prijatelja. Melanholiči, baš kao da su streliči koji gadaju izdaleka, zbog svoje jake osećajnosti, brzo pogadaju cilj. Kako im je duh pokretljiv, brzo i u jedna slika pred očima smenjuje drugu. I kao što mahniti ljudi recituju i drže na umu pesmu Filajgida (kao što je, na primer, *Afrodita*), zbog njihovih sadržinskih veza, tako i ovi redom povezuju događaje u budućnosti. Zbog silovite pokretljivosti njihovog duha jedno duševno kretanje ne isteruje lako drugo iz njihove svesti.

Najveštiji je tumač snova onaj koji je sposoban da uoči podudaranje. Svako je sposoban da protumači providne snove. Kad se dogodi da predstave u snu budu nalik na odbleske u vodi, kao što smo ranije rekli, to bi, po meni, predstavljalo podudaranje. Ukoliko se voda jače uzmuti, predstave i slike prestaju biti verne stvarnim predmetima. Sposoban da prosudi o tim predstavama bio bi onaj čovek koji bi uspeo da brzo sagleda i razazna te slike koje su razbacane i iskrivljene. Na primer, da li se radi o čoveku, konju ili bilo čemu drugom.

Slično je i sa snevanjem, jer pokret razara jasnoču proročanskog sna.

Tako, izložili smo šta je san a šta snevanje, kao i to šta ih uslovjava. Objasnili smo i šta je to-proricanje po snovima.

Sa starogrčkog prevela:

Bojana Sijački-Manević

Prevod prema tekstu: ARISTOTE: Petits traités d'histoire naturelle. Texte établi et traduit par René Mugnier. Paris, Les belles lettres 1953; Collection des universités de France publiée sous patronage de l'association Guillaume Budé

o artemidoru i antičkoj oniromantici

miron flašar

Baviti se nekom oblašću klasičnih studija znači danas, sem ostalog, i biti na meti mnogome pitanju koje, najšire, dotiče grčko-rimski svet. Neka tih pitanja su izazov za stručnjaka. Onda se on njima poneće, sistematski, da bi upotpunio svoja znanja tamo gde su mu se, nenadano, pokazala dosta tanka. Neka pitanja, opet, bude prosto njegovu radoznašlost, slučajem, ili jer je predmet zanimljiv. Od ove je poslednje vrste, za mene, pitanje o antičkim sanovnicima i tumačenjima snova. Postavila mi ga je redakcija ovoga časopisa ne tako davno, a na nevelik razmak od dana kada sam, kao slab snevač i još slabiji čitač sanovnika, otuđio u dubinu ormara jednu knjigu povezanu čvrsto u narandžasto platno. Knjigu sam kupio jer sadrži starogrčki tekst objavljen 1963, u podmladenom kritičkom izdanju, a u knjizari dugo nije našla kupca i cena joj je, protivno današnjim očekivanjima, došla pristupačna kupovina po trenutnom cenu. Na knjizi (sada sam je novouzeo u ruku) stoji, kako je u nekih izdavača grčkih tekstova običaj, latinski naslov: *Artemidori Daldiani Onirocriticon libri V.* Priručnici beleže kratko da je taj Artemidor (ima više starogrčkih autora toga imena) pisao u II veku nove ere i da je njegov *Tumačnik snova* veoma »važan izvor za poznавање antičkog sujeverja«. No, kako sujeverje i tumačenje snova pružaju koren duboko u prošlost, nekolike epske o grčkoj oniromantici, na koje će se ovde ograničiti, moraju ovaj predmet zahvatiti poizdalje.

*

Motivu proročkog sna, nasledenom iz najstarije, nama izgubljene grčke junacke pesme, homerski je ep prokrčio put u umetničku poeziju. Motiv se javlja u herojskoj epopeji starih Grka, lirskoj poeziji (Klitemnestren i san kod Stesihora) i delima tragičara iz klasičnog V veka stare ere. A potom je taj motiv prisutan u grčkoj knjizi sve do izmaka antičkog doba. Naporedno se u antičkom spisateljstvu javljaju i nagadanja, ili tvrdjenja, o tome ko je iznašao veštini tumačenja snova. (Napadna je crta starogrčkog mišljenja gotovost da se za svaku pojedinost civilizovanog života odredi i »pronalažać«.) Kao i samo javljanje motiva proročkog sna u poeziji, i rečena kazivanja o tome ko je iznašao oniromantiku pripadaju raznim razdobljima antičke. U pitanju hronologije ovde smo upućeni na tipološki zasnovana domišljanja. Starija će, možda, biti takva kazivanja koja veštini tumačenja snova vezuju za neki mitski lik, na primer za Prometeja. Ipak, upravo ovo mitsko tumačenje nije naročito važno svedočanstvo za poznavanje istorije antičkog tumačenja snova. Nastalo je, nesumnjivo, stoga što su starci Grci ime Prometeju shvatili u značenju »onaj koji misli unapred«. Prometeju je, otuda, pripisivana ne samo domišljatost, nego i promišljeno, pa i sposobnost predviđanja. Uostalom, kao mitski lik koji olimpskim božanstvima otima neke prednosti i daruje ih ljudima, Prometej je bio sasvim pogoden da ponese i počasni naziv prvog tumača snova. (Iz ovih je razloga tragediograf Eschil pripisao pronalazak oniromantike Prometeju.) Za istorijat antičkog tumačenja snova važnije je drugo, neuporedivo pozajmice, čak srednjovekovno tvrdjenje, po kojem su »pronalažaći« oniromantike bili maloazijski Telmisani. Podatak je zabeležen u delu Teodora Prodroma (XII vek), ali je ono do vizantijskog pisca svakako dospeo iz antičkih izvora. Znamo, naime, iz podataka koje daju antički istoričari, a i po nalazima modernih arheologa, da je u dva istoimena grada, Telmisusu u Kariji i obalom gradu Telmisosu na granici Karije i Lidije, bilo staro proročište posvećeno, u vreme kada su tu boravili Grci, bogu Apolo-